

Oponentský posudek disertační práce:

Eva Kalivodová, *Mezi obranou a rezistencí: osudy hornolanguedockých a východočeských protestantských komunit v 18. století* (Ústav světových dějin FF UK, Praha 2013, 455 s.)

Ve své disertační práci se Eva Kalivodová zaměřila na problematiku náboženského života protestantských komunit, přežívajících v 18. století v rámci většinové katolické společnosti, a na každodenní formy resistance v kontextu disciplinačních snah absolutistického státu. Konkrétně se pak rozhodla ke komparativní analýze jednotlivých aspektů tajného či tolerovaného protestantismu ve dvou regionech: na území východních Čech a francouzského regionu Horní Languedok. Práce navazuje na studie prominentních historiků, publikované v minulých dvou desetiletích (Marie-Elizabeth Ducreux, Jan Horský), rozvádí je a na základě pramenných výzkumů s nimi polemizují.

Práce je velmi přehledně a logicky strukturována, jednotlivé části na sebe organicky navazují, poměr obecných informací a analytických částí je vyvážený. V prvních kapitolách (kap. 1-3) autorka shrnula okolnosti vzniku protestantských komunit v těchto oblastech, jejich právní a společenské postavení, vzájemné podobnosti a rozdíly i postoj státu k náboženské jinakosti. Ve druhé části práce (kap. 4-6) se již soustředila se konkrétní aspekty „praxe uchovávání náboženské jinakosti“, ať již v podobě tajných schůzek, četby a produkování nekatolické literatury a jejího místa v domácím kultu nebo snahy podržet si kontrolu nad přechodovými rituály (křty, svatby, poslední útěcha před smrtí a pohřeb). Zde byla schopná identifikovat jak podobnosti, tak nápadné rozdíly obou skupin. A konečně v závěrečném oddílu (kap. 7-9) se zaměřila na motivy, které oba studované regiony spojují a zároveň odlišují od jiných v rámci obou sledovaných státních celků (Francie, země koruny české, resp. habsburské soustátí).

Komparace je koncipována téměř provokativně. Jedná se o srovnání na první pohled značně odlišných regionů, v nichž se studované skupiny nacházely ve zcela odlišném právním i mocenském postavení. Zatímco v Languedoku přetrvávaly fungující presbyteriánsko-synodální struktury, byť v ilegalitě, a komunita tajných nekatolíků si zachovala poměrně reprezentativní sociální strukturu, ve východních Čechách (i ve zbytku Čech a Moravy) tajní nekatolíci přežívali pouze na úrovni domácího kultu a nekatolictví se – i když s výjimkami – udržovalo jen mezi některými sociálními skupinami. Liší se i struktura pramenné základny a samozřejmě i širší kontext společnosti a státu. Přesto, nebo snad právě proto výzkum Evy Kalivodové přinesl bohaté a v mnohém překvapivé výsledky. Rozhodně se nejedná o produkt náhodné volby dvou regionů, a také ne o rozvinutí dvou paralelních historických příběhů, které by spojovalo pouze téma tajného nekatolictví. Naopak, oceňuji téměř „učebnicovou“ aplikaci komparativní metody, počínaje pečlivým výběrem zkoumaných objektů na základě předběžné rešerše a konče identifikování aspektů, které u jedné ze studovaných skupin chybí.

Za velmi cennou pokládám sedmou kapitolu, věnovanou majetkovému a socioprofesionálnímu zakotvení tajných nekatolíků, vzhledem k tomu, že tento faktor v mnoha analýzách věnovaných duchovním dějinám raného novověku citelně chybí. A především pak kapitolu následující, v níž se autorka soustředila na problematiku „horalské spirituality“ věřících. Opět je třeba pochválit skutečnost, že do analýzy z oboru dějin idejí jsou zakomponovány přírodní podmínky jako jeden z historických aktérů; zároveň je ale akcentována skutečnost, že v obou případech byl region charakterizován jako „hory“ spíše z důvodů kulturních, mimo jiné právě z důvodu přetrvávajícího nekatolictví. V této kapitole nejlépe vynikne, že se autorka inspirovala nejen v dějinách idejí, ale také v historické antropologii (např. kombinování emického a etického přístupu). Téma symboliky hory v protestantském diskursu v obou regionech by jednoznačně zasloužilo další rozvedení a

analýzu, vzhledem ke komplexnímu charakteru předložené disertace je autorka mohla jen zhruba nastínit. Stejně tak další témata byla jen letmo nahozena (zejména otázka jazyka v obou případech, ať už se jednalo o akcentování češtiny v případě českých tajných nekatolíků, nebo o dichotomii spisovného jazyka a dialektu v případě protestantů v Horním Languedoku).

Práce je založena na primárních pramenech, na rozsáhlém archívním výzkumu v obou regionech, doplněném využitím dostupných edic. Zároveň je na první pohled zřejmá obeznámenost autorky s badatelskou produkcí francouzskou, anglo-americkou i německou. Toto rozkročení mezi teorií a praxí se promítlo i do koncepce práce, střídající perspektivu makro- a mikroanalýzy. Snad by bylo možné více zohlednit koncept konfesionality, respektive opozice vůči konfesionalizačním tendencím v evropské společnosti raného novověku (práce Heinze Schillinga a Wolfganga Reinharda jsou sice zmíněny v úvodu, ale ne výrazněji reflektovány), případně úvahy o obecné „raně novověké“ spiritualitě (John O'Malley), které by umožnily nalézt společné prvky protestantismu a katolictví v této době – v autorčině pojetí stojí obě konfese velmi ostře proti sobě.

Značné úsilí vložené do shromažďování pramenů a jejich interpretace na základě studia rozsáhlého korpusu sekundární literatury ovšem devalvují jazykové nečistoty (interpunkce, překlady), jejichž přítomnost patrně způsobil chvat při dokončování práce. Pro případnou publikaci bude nutná důkladná jazyková revize. Stejně tak by do budoucna bylo třeba zvážit podobu citátů z francouzských a německých pramenů, které se autorka rozhodla ponechat pouze v původním znění. Publikování celé práce v češtině bylo očividně vedeno snahou zprostředkovat české odborné veřejnosti unikátní pramennou základnu; právě proto by ale bylo vhodnější citáty překládat (byť s ponecháním v původní verzi v poznámce pod čarou).

Široký záběr práce s sebou samozřejmě přinesl i nutnost občasněho zjednodušování komplexních historických problémů v podobě formulací, které jsou poněkud diskutabilní (např. je sporné, zda „evropská rekatolizace představovala po dobu 150 let hlavní překážku pro vyhlášení náboženské tolerance“, s. 328: otázka postupného prosazování samotného konceptu tolerance v evropském prostoru může být jedním z témat diskutovaných během obhajoby).

Navzdory výše uvedeným dílčím výtkám pokládám disertační práci Evy Kalivodové za vysoce nadprůměrnou. Autorka vynikajícím způsobem prokázala schopnost napsat samostatnou, na vlastním výzkumu založenou studii, která přinesla konkrétní, ověřitelné a pro další bádání využitelné výsledky. Doporučuji ji proto k obhajobě.

Praha, 30. dubna 2013

Doc. Markéta Křížová, Ph.D.
Středisko iberio-amerických studií FF UK